

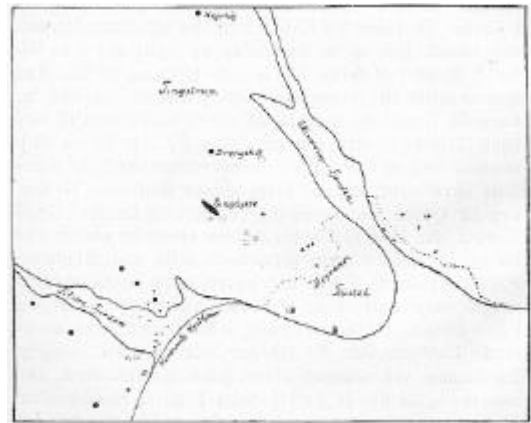
BYENS HISTORIE TIL C. 1550.

THISTED lå oprindelig på en fremspringende Odde mellem to smalle, nu udtørrede Fjorde, som fra det nordvestlige Hjørne af Thisted Bredning skar sig et Stykke ind i Landet. Til Højre for Halvøen var det Skinnerup-Fjorden; den nåede helt op til Skinnerup og endte der i en lille Sø. I Bunden af denne Fjords Leje løber nu en lille Bæk som et sidste Minde om den. Skrænterne ved Fjorden var nærmest Thisted og ved Halden stærkt skrånende til henimod Tingstrup; men Øst for denne By blev de ret stejle samtidig med at Fjorden her indsnævredes; mod Øst skrånede Skrænterne derimod svagt op mod Højlandet. Til Venstre for Odden med omtrentlig Vest-Retning fandtes Tilsted-Fjorden, der førte til Tilsted; den var betydeligt kortere men bredere og med svagere skrånende Sider end Skinnerup-Fjorden. Disse to Fjorde har sikkert under Stenaldersænkningen været sejlbare og afgivet en bekvem Vej et Stykke ind i Landet. I Tilsted-Fjorden, i Nærheden af det nuværende Landlyst, blev for få År siden opgravet mægtige Egestammer ved Grænsen af den gamle Stenalderskyst, ligesom der også her er gjort hyppige Fund af Hasselnødder, Birke- og Ellestammer, der vidner om, at Egnen engang har haft en betydelig Skovvækst; endnu ser man i Bækken, som gennemløber Lavningen, flere Steder Stykker af Egestammer stikke frem, ligesom Dyrelevninger også hyppigt er fundne der. I Thisted By er der flere Steder oven på den gamle Fjordbund opgravet Hjortetakker, ligesom Knud Ågård anfører, at ”i Mosen ved Skinnerup er opgravet Raden af en Hjort¹). Mosen er i dette Tilfælde Stedet, hvor den ovenfor omtalte Sø fandtes.

¹ Ågård: Beskrivelse over Thy, S. 79.

Den tungeformede Odde hæver sig så fra Kysten mellem disse to Fjorde i nordvestlig Retning og når sit højeste Punkt c. 35 m ved Langdyssen ved Vestre Kirkegård. Denne Odde må have afgivet et fortrinligt Opholdssted for Mennesker allerede i Stenalderen, og der er da også Vidnesbyrd om, at Bebyggelsen kan føres tilbage til denne Tid. På hele Halvøen findes Flintstykker med Slagbule så at sige overalt, men spredt; tosidede Økser er fundet flere Steder, ved Møllevejen et afknækket Stykke af en Stridsøkse med Skafthul, ved Kælderudgravning i Nørregade en svær Grønstensøkse med Skafthul; 2 lange Flækker er fundne ved Kloakanlæg ved Epidemisygehuset. Ved Dragsbæk er under Grusharvning fundet mange Flækker, Flækkeskrabere, Flækkeblokke, tosidede Økser, enkelte Spaltere samt en Huggetandskniv af Vildsvinetand; her har antagelig været en Holm med Værksted for Flinttilhugning, og overalt i den Grusrevle, som har stænget Tilsted-Fjorden og lagt den første Grund til Draget, finder man Flintredskaber, hvoraf en Del er blevne rullede i Strandkanten, så de oprindelig skarpe Flader er bortslidte. Også oven for Dragsbæk op over de gamle Fjordskrænter finder man hyppigt mindre Flintredskaber²)

Kortrids af Thisted med Omegn (se Teksten). Ved x Fund af Oldsager fra Stenalderen, B fra Bronzealderen, J fra Jernalderen. Sløjfede Høje er punkterede.

Stedets faste Bebyggelse kan måske føres tilbage til Bronzealderen; rimeligvis har, den været ved Langdyssen, hvor der i den nærmeste Omegn findes overpløjede Rester af mindst 5 Høje; oven for Dragsbæk findes også en mindre Højgruppe. Langdyssen er det anseligste Minde fra den Tid, og oprindelig en af de længste af sin Slags i Thy. Tidligere var den i hele sin Længde omgivet af store Sten som 1849 fjernedes og anvendtes i en nærliggende Mølle. Af Fund fra Bronzealderen er Nationalmuseet i Besiddelse af et lille Lerkar, der fandtes i en mindre stensat Grav med brændte Ben ved

² De omtalte Oldsager findes i Thisted Museum.

Anlæg af Vestre Kirkegård. I Thisted Museum findes 2 ornamenterede Lerkar og 1 Knap af Bronze fra en overpløjet Høj ved Dragsbæk, endvidere 2 Armringe af Bronze, som fandtes ved Opfyldning ved Banegården; det kan ikke bestemtes opgives, hvor Fylden blev taget, men dog sikkert inden for Bygrænsen.

Af de i Thy hidtil så forholdsvis sjældne Jernaldersfund foreligger fra Dragsbæk fra romersk Jernalder enstens Grav, hvori fandtes 2 Lerkar, en Saks, en halv rund Kniv og et Knivsblad af Jern³).

Men allerede i Oldtiden har Byen også fået sit Navn. Det er således fastslået, at de Bynavne, der har Endelsen -sted, stammer fra Tiden c. 700 og at Forstavelsen i Navnet næsten altid er et Personnavn, sandsynligvis Navnet på den Mand, der valgte Stedet til Boplads for sin Stamme eller Slægt. Tidligere gik man ud fra, at Navnet Thisted stod i Forbindelse med Landsdelens Navn og som Følge deraf skulde skrives Thystad, d. e. Staden i Thy, idet -sted har den gamle Form -stath. Denne Forklaring må nu anses for uholdbar; sikkert er Endelsen -sted i Byens Navn knyttet til Personnavnet Tyr eller Tiir, så den oprindelig har heddet Tyrsted eller Tiirsted⁴), er bortfaldet, så Navnet, som man også finder det i de ældste Dokumenter, hvor Byen nævnes, skrives uden h; dette er af nyere Oprindelse og bør egentlig ikke findes. 1367 skreves Navnet Tystath og Tistedhæ.

Man har sikkert også tidligere overdrevet Byens Betydning for Landsdelen; den optræder forholdsvis sent i historiske Beretninger, og da var f. Eks. både Sjøring og Vestervig kendt langt ud over Landsdelens Grænser som Steder af stor Betydning, den første som Kongsgård og den sidste som Sæde for et stort Kloster. Thisted har da spillet en underordnet Rolle i Sammenligning med disse to Steder; men derimod kan dens centrale Beliggenhed i Landsdelen senere hen have bevirket, at den har fået en vis Betydning. Det kan således være rimeligt at antage, at der her har været et Fiskerleje eller en Markedsplads, altså et fælles Samlingssted for Omegnens Befolkning, som det har været Tilfældet så mange Steder her i Landet, hvor der er fremstået en Købstad.

Den første skriftlige Efterretning om Byens Tilværelse stammer så vidt vides fra 1367⁵); få År senere nemlig 1374⁶) nævnes den igen, og da sammen med sin senere Konkurrent Hovsør i Østerild Sogn, men da betegnes den som en Landsby, og ejedes muligvis allerede også den Gang af Bispen i Børglum. Det er endvidere rimeligt at antage, at Byen også har været Sæde for Sysseltinget, der benævnes ”placitum commune in Thyd”, og denne Påstand kan måske støttes af, at Byen Tingstrup, der ligger i Landsognet og sikkert må betegnes som en Udflytterby fra Thisted, har sit Navn netop af, at den er flyttet ud fra Tingbyen dvs.: This ted. Den 12. November 1348

udstedtes et Vidnesbyrd af Prioren i Vestervig med flere Adelsmænd om en Skiftedeling af Globernes Ejendomme i Thy; dette er udstedt ved ”placito Thywthbo bygdæthing”⁷), hvilket er en anden Benævnelse på Sysseltinget.

Henimod Middelalderens Slutning vokser Byens Betydning, hvilket i særlig Grad skyldtes Børglumbisperne, der ejede en større Gård i Byen, Bisgård, eller Thisted Bispegård, hvortil der hørte et betydeligt Jordtilliggende både i Byen og Landsognet, ligesom der også uden for Byen ved Dragsbæk var bygget et Kapel, men om dettes Oprindelse foreligger der iøvrigt ingen Efterretning; endnu minder Pladsen ”Kapelsten” om dets Beliggenhed; men ethvert Spor af Bygningen er forlængst forsvundet. Man kan gå ud fra, at Bisperne på deres Rejser i Landsdelen har taget Ophold her, og at der hos dem måtte fremstå Ønsket om på denne fordelagtigt beliggende Plads at skabe en Købstad, der kunde blive Egnens Samlingssted. 1454 opnår Biskop Jep Friis af Kong Kristian d. I., at han og hans Efterfølgere får Birkeret over Thisted By⁸), og 1471 bliver Thisted Kirke Samlingssted for en større Forsamling af Gejstlige og Adelsmænd, der på Kongens Befaling skulde stifte Forlig mellem Jep Friis og Mourids Gyldenstjerne til Ågård⁹).

Efter Overleveringen skal Kong Hans have givet Byen de første Købstadrettigheder, men når det er sket, er det ikke muligt bestemt at fastslå. Dog synes det at fremgå, at den har været Købstad 1507. Nævnte År¹⁰) blev der nemlig på Læsø Birketing, d. 20. August, optaget Vidnesbyrd af 8 Købstadmænd i Anledning af, at Fogden på Læsø krævede Borgen for det Gods, som en Lars Graveløv havde forbrudt for ”Kætter” med sit Søkendebarn, der blev brændt. Det hedder i Brevet:

”Jess Anderssen, foget, esket og fich eet fullt tingz vintne aff VIII vuildiige danne men, *kiøbested men*, som var Nis Atzerssen i Nykiøbing, Jenss Terkilssen ibidem, Jenss Kiøg ibidem, Thamas Christiernssen ibidem, Erick Skade i Viborg, Roer Pederssen ibidem, *Per Seuerenssen i Tiistet oc Jenss Swerting* ibidem, huilche VIII .vuildiige men endrectelig vontne på sæle oc sanden” o. s. v.

Her nævnes de to Thistedmænd som Købstadmænd sammen med Mænd fra to andre Købstæder, og dette kan vel kun være Tilfældet, hvis Byen på dette Tidspunkt har været Købstad.

Fra Læsø foreligger der imidlertid også et Stokkenavn af *J. Juli 1485*¹¹) om, at Grunden ved Læsø hører til Viborg Kapitel. Iblant Nævnets ”fire men oc thiwe” nævnes Jes Gw(nne)ssen aff Tydstedh, Nis Swe(n)igh aff Tydstedh, Thøgher skomagher af Tydstedh”, men der er den Mærkelighed ved Thistedmændene, at de ikke nævnes som Borgere,

³ Som note 2.

⁴ Steenstrup: De danske Stednavne S. 29.

⁵ Erslev: Repertorium.

⁶ Som note 5.

⁷ Heise: Diplom. Vibergensis.

⁸ Biografisk Lexicon.

⁹ Danske Atlas.

¹⁰ Diplom. Viberg. Nr. 172.

¹¹ Diplom. Viberg. Nr. 102.

hvilket derimod er Tilfældet med Mændene fra andre Købstæder som Varberg, Nykøbing, Viborg o. s. v.; man tør måske gå ud fra, at i Tiden mellem disse to Breve er Byen blevet Købstad.

Den 1. Oktober 1505 holdt Kong Hans Retterting i Thisted¹²), og selv om det ikke var ved denne Lejlighed, så oplyser et senere Tingsvidne udstedt på Hillerslev Herredsting 1534, at samme Konge ”gav Thisted Bymænd skiellig Fædrift ind i Hillerslev Mark, hvoraf de årlig skulde give en halv Tønde Smør til Lensmanden på Ørum”. Endvidere var Thisted Byskat på Kong Hans’s Tid, hvilket blev nedskrevet c. 1523 af Frederik d. 1.’s Kansler Claus Gjordsen, 40 Mark med Tilføjjelsen: ”Tilfor . . . nu give de intet”¹³). Biskoppens Indtægt af Byen: 8 Læster Byg, 3 Tdr. 6 Pund Smør kendes også kun fra senere Oplysninger¹⁴). Når til disse Efterretninger føjes, at der i Kong Frederiks Stadfæstelse af Byens Rettigheder 1524 anføres Borgmester, Rådmænd og menige Borgere¹⁵), så synes det yderligere bekræftet, at Byen virkelig er blevet Købstad på Kong Hans’s Tid, rimeligvis på Foranledning af Biskop Niels Styge Rosenkrantz, omkring År 1500; dens gejstlige Oprindelse viser sig endnu den Dag i Dag i Byens Våben, som også menes givet af de katolske Bisper, en kronet Marieskikkelse (rødklædt) med Kristusbarnet i en gylden Strålelorie i et blå Felt.

Den første sikre og daterede Efterretning om Byen som Købstad er den ovenfor omtalte Stadfæstelse, der fandt Sted i Brev af 10. August 1524. Derom hedder det:

Anno 1524, St. Laurentii Dag haver Kong Frederik d. 1. for Biskop Stygge Krumpens Skyld undt og tilladt, ”at hans og Børlum Biskopdoms Undersåte, Borgemester, Rådmænd og menige Borgere udi Børlum Biskopdoms Kiøbsted Thisted må og skal til ævig Tid nyde bruge og beholde fri Kiøbsted-Ret og Byfred, Seylads, Handling og Kiøbmandsskab og alle andre Herligheder, Privilegier og Friheder, ingen i nogen Måder undtagen, liigervis som Vore og Kronens Undersåter, Borgemester, Rådmænd og Borgere udi vor Kiøbsted Viborg have og udi alle Måder nyde og bruge”¹⁶).

Med vort nuværende Kendskab til Byens Historie kan vi altså først med fuld Sikkerhed datere Thisted som Købstad fra 10. August 1524.

Det varede imidlertid ikke længe, førend der trak et Uvejr af skæbnsvanger Betydning op over den unge Købstad og truede for en Tid fuldstændig dens Tilværelse. På denne Tid boede på Lyngholm i Hvidbjerg v. Å Sogn Herremanden Jep Friis, hvis Datter, Kirsten Friis, var blevet gift med Holger Holgersen Rosenkrans til Boller, en af den Tids

betydeligste Herremænd, der 1531 blev Lensmand over Ørum Len. Enten må han nu selv have ejet eller snarere med sin Hustru have fået Ejendomme ved Lynnerup Fjord i Østerild Sogn; thi c. 1528 gav Holger Rosenkrans Befaling til, at Husene i en By, der hed Hosterup i Østerild Sogn, ialt 8 mindre Ejendomme, skulde nedbrydes og igen bygges op i Hovsør, fordi han, som det hedder i Brevet¹⁷), der er vor Kilde, ”vilde have Hovsør til en Købstad og Thisted til en Landsby”. Det’ blev straks taget kraftigt fat på Opførelsen af 24 Bygninger, og Jordejendommene til Hostrup, som tilhørte 8 Gårdsæder, blev delt i 30 Skifter og henlagte til den påtænkte Købstad. Stedet var også udmærket valgt, idet Hovsør har en lignende Beliggenhed som Thisted ved en lille Bugt af Limfjorden umiddelbart ved Lynnerup Fjord; her var der en naturlig Havn og så dyb, at Skibene kunde lægge til tæt op imod Land. Som allerede anført nævnes Byen i 1374 sammen med Thisted som Steder, hvor der skulde foregå Levering af Korn. Foruden Fordelen en sådan Købstad kunde have for Holger Rosenkrans har der måske også været et Ønske for ham at komme til at skade Biskoppen ved at slå Thisted ned som Købstad; thi han optræder i det Hele som en ivrig Modstander af Gejstlighedens store Magt, og usandsynligt er det ikke, at hans Optræden ved denne Lejlighed også er et Felttog mod Gejstligheden. Bispens nye Købstad skal ødelægges; men selvfølgelig er denne rede til et Modangreb, som hurtig følger.

Stygge Krumpen var i Året 1519 af sin Morbroder Biskop Niels Stygge taget til Medhjælper og var fra den Tid den egentlige Styrer af Stiftet, indtil han ved dennes Død 1533 blev Biskop. Stridig og selvrådig var han i al sin Færd og skyede ingen Midler for at opnå sine Hensigter. Da Holger Rosenkrans nu truer med at ødelægge Thisted udvirker han med Henblik på det truende Angreb, at Kong Frederik igen, på Herredagen den 13. Juli 1528, stadfæster:¹⁸)

”alle Privilegier og Friheder, som vi selv og fremfarne Konger i Danmark haver givet Herr Stygge Krumpen og hans Forfedre Biskoppen i Børglum besynderlig på Stiftets Købstæder Tystedt og Maristedt, som tilfor kaldes Sæby¹⁹), så at de ej skulde besværes med nogen Told ydermere end som vore Undersåtter i Købstaden Wiborg, og heller ej skal der bygges dem til Forfang nogen ny Købstad ved ”Hoffwtizør” (Hovsør) eller andet steds eller bruges nogen Forprang mod dens Friheder.”

I begge Stadfæstelsesbrevene, både af 1524 og 1528, tilstås der altså Thisted Borgere samme Rettigheder som Viborg Borgere. Disse havde af Kong Hans i Brev af 28. November 1505 fået deres

¹² Danske Atlas.

¹³ Hist. Tidsskrift 7. R. 3. B.

¹⁴ Danske Atlas.

¹⁵ Se ligeledes Stadfæstelsen 1528.

¹⁶ D. A. Fra Juni Måned til ind i Sepåtember 1524 afholdtes i København en stor Herredag, hvor ikke blot Rigets Råd men også Udsendinge fra Borger- og Bondestanden gav Møde. Muligvis er det ved denne Lejlighed, at Thistedes Rettigheder blev bekræftede.

¹⁷ Wulff: Vendelbo Stifts Hist., S. 232.

¹⁸ Frederik 1. Registranter.

¹⁹ Sæby fik ligeledes sine Privilegier bekræftede den 10. August 1524; 1525 gav Stygge Krumpen denne By en Byret, som endnu findes; den er gengivet i Jydsk Hist. og Top. 1. R. 10. B. S. 168 følg. Hvorvidt Thisted fik sin Byret på samme Tid, vides ikke, men det er vel sandsynligt.

Rettigheder stadfæstede, og da disse altså kom til at gælde for Thisted, anføres Brevet her i sin Helhed²⁰).

”Vi Hans, med Guds Nåde o. s. v., gør vitterlig, at vi af vor sønderlige Gunst og Nåde har undt og givet, og med dette vort åbne Brev under og giver vore kære Borgere og Undersætter i Viborg sådanne Nåder og Privilegier, at ingen verdslig Person, som nu bor eller her efter boendes vorder i Viborg, skal bruge Torv der i Byen med Køb eller Salg i nogen Måde, uden de skatter og skylder der i Byen, hver efter sin Formue og tilhjælper at opholde Byens Tyngde, som andre Borgere gør der i Byen. Hvilken som noget haver at sælge og det til Viborg føre vil, da skal ingen, i hvem han helst er i fornævnte Viborg, det købe der uden for Byen, forinden det kommer inden Byens Porte. Iligemåde ingen fremmed Købmand skal købe eller sælge på Landsbyen fire Mil nær omkring deres By, og skulle ingen gode Mænd, Præster eller Bønder, købe eller sælge med Bønderne der omkring Byen til Forprang. Men Borger må købe og sælge med anden Borger, som de fra Arild gjort haver. ”Dierffues” (vover) nogen herimod at gøre, da må og skal vor Borgmestre udi forn. Viborg ”deele” og forfølge dem til deres Byting i Viborg med ”hiøringsdeele” og give dem Advarsel til Herredsting, de købslå udi, forbydendes alle, ihvem de helst ere eller være kunde, og særdeles vore Fogder og Embedsmænd, forn. vore kære Borgere og Undersætter i Viborg herimod disse vore forn. Nåder og Privilegier at hindre, hindre lade, ”møde, deele, platze, vmage eller i nogen mode at vforretthe, ynder vort hylleste oc nade”. Givet i vor Købstad Horsens o. s. v.

I Brevet af 1528 lægges særlig Mærke til Bemærkningen angående Hovsør, ”at der ikke skal bygges dem til Forfang nogen ny Købstad ved Hovsør”. Det er imidlertid så langt fra, at dette nedslår Modet hos Hovsørs Beskyttere, thi et Tingsvidne oplyser, at da Borger i Thisted, Jep Lauridsen²¹), i Året 1532 kommer hjem fra Herredagen i Odense, har han store Nyheder at meddele, på hvilket Grundlag kendes ikke, nemlig at Thisted med flere små Købstæder skulde nedlægges, og Borgerne i Fremtiden ”skulde føde dem med deres Plous Avl”. Jep Lauridsen påstod ved samme Lejlighed, at Kongen havde givet ham et Privilegium på Købmandshandel i Hovsør, ”på hvilke falske Tidender adskillige ved Brev og Segl indlod sig med ham, at de vilde bygge på Hovsør, efterdi Thisted var undsaqt”.

Om Jep Lauridsen, der her optræder mod sin Bys Interesser, vides iøvrigt ikke ret meget, men det lidet, der findes opbevaret om ham, lader os formode, at han har været en noget vidtløftig Herre²²). 1535 opnår han sammen med nogle Borgere i Hovsør et ”protectorum in generalij forma”; på samme Tid stævnedes han Jens

Persen i ”Hogardt”²³) fordi han spejder og undsiger ham for hans Broders Død og ikke vil gå i Retterting med ham; endvidere havde Jep Lavridsen sammen med sine Brødre ihjelslået Per Jensen, hvis Broder Jens Troelsen forfulgte dem ved Retten.

Som det fremgår, var der også adskillige Thisted Borgere, der på Grundlag af Jep Lauridsens Fremstilling og Oplysninger begyndte at opføre flere Bygninger i Hovsør, men de blev stævnede for Kongen og Rådet ”at svare for den Bygning, de havde opført på ”Hogxør” og på hvis Tiltale, Biskop Stygge Krumpen ellers til hannem havde”. Noget har der måske nok været om Sagen, endskønt det synes at fremgå, at Meddelelsen om, at Thisted skulde nedlægges som Købstad, ikke havde noget på sig, men Kongen udsteder dog samme År (1532) et Privilegium til Fordel for Hovsør på Foranledning af Mogens Gøye²⁴). Han var Righovmester og en af Reformationens ivrigste Støtter, og det er nok troligt, at han på Foranledning af Holger Rosenkrans har antaget sig dennes Ønske angående Hovsør, for også derved at modarbejde Stygge Krumpen. I dette Brev står²⁵) at

”Borgerne i Hovsør udi Thy skulde være skattefri i 5 År, efterdi de nu bygge og herefter byggende vorde udi Hovsør, og på det de måtte komme til Næring og Biering og opbygge samme By, de skulde og i samme næste fem År være toldfri over alt i Riget Danmark, undtagen på Kong. Maj, Fiskerlejer Falsterbo og Skanør.”

Det er i Virkeligheden store Begunstigelser, der her indrømmes Hovsør, selvom det ikke er et fuldstændigt Købstadprivilegium, den har fået, og Thisted Borgere kunde nok have Grund til at føle sig foruroligede på deres Bys Vegne, da Afstanden mellem de to Byer kun er ca. 1½ Mil, og Hovsør altså lå inden for det 4 Miles Område, der dannede ”Læbeltet” om Thisted.

I disse for Byen så urolige Tider udbrød nu Grevens Fejde, og denne Krig har sikkert for en Tid fanget Borgernes Interesse. I September Måned 1534²⁶) kom Skipper Clement til Ålborg og kom straks i Besiddelse af denne By. Vendelboerne rejste sig og begyndte et Opgør med deres Magthavere, først og fremmest med Stygge Krumpen, der havde gjort sig almindelig forhadet. Hans og en Mængde af Adelens Gårde blev stormede og afbrændte, og Oprørsbevægelsen forplantede sig også til Thy, hvortil Skipper Clement sendte Oluf Dus, der på Refs Herreds Ting oplæste et Brev fra denne, hvori Bønderne opfordres til at gribe til Våben, med Trudsel om, at de, der ikke vil følge ham, skulde hænges i en Galge. Denne Opfordring fulgte Thyboerne i stort Tal og da også Borgerne i Thisted, der nu vilde benytte Lejligheden til et Angreb på Hovsørs Beskyttere. Derfor drog Borgerne mod Jep Friis' Gård Lyngholm,

²⁰ Diplom. Viberg. Nr. 168.

²¹ Danske Atlas.

²² Danske Magazin, 3. R. 4. B.

²³ Rimeligvis Hågård i Sønderhå Sogn.

²⁴ Danmarks Riges Historie, III. Del

²⁵ Danske Atlas.

²⁶ Danmarks Riges Historie, III Del.

som blev stormet og brændt. Året efter blev de stævnedes til at møde for Retten i Horsens af Jep Friis, nemlig Jens Persen²⁷) i Thisted og flere Thisted Borgere, ”som med vare at gøre Skipper Clement Udbod og brænde og skænde Lyngholm”. Det har sagtens været Førerne, der her måtte stå til Regnskab på Medborgeres og egne Vegne. Adelen havde imidlertid samlet sig til Modstand mod Skipper Clement og Bonderegimentet og mødte ham med en Hær den 16. Oktober 1534 en Milsvej Syd for Ålborg ved Landsbyen Svenstrup. Adelshæren led et grundigt Nederlag og blandt de mange, der faldt, var også Holger Rosenkrans, der var en af Førerne. Han blev begravet i Hornslet Kirke ved Århus, hvor Kirsten Friis senere rejste ham en smuk Mindesten. Imidlertid lykkedes det som bekendt ret hurtigt for den nye Konge, Kristian den tredjes Hærfører Johan Rantzau at slå Oprøret ned. Allerede i December Måned blev Ålborg stormet, og alle Vegne måtte Befolkningen falde til Føje og næste År udrede ”Halsløsning” til Kongen for dens Deltagelse i Oprøret.

Disse Begivenheder tilligemed den påfølgende Indførelse af Reformationen blev et Vendepunkt for Thisted. Den kom nu som alt andet Kirken tilhørende Gods ind under Kronen, og Bispegården blev et kongeligt Len, men sikkert også i Kapløbet med Hovsør var det af Betydning for Byen, at den største Part af den tilhørte Kongen. Samme År som Reformationens Indførelse, 1536, blev der på Hundborg og Hassing Herredsting udstedt et Tingsvidne²⁸), hvorved ”såvel Riddersmænd som Herredsmænd vidnede, at Thisted lå dem langt belejliger til Kjøbsted end Hovsør”. 1537 fik Kongen af Byen en Sølvskat, som Magistraten i Byen, der var bedst kendt med Forholdene, pålignede Borgerne.

For de nærmest følgende År kender man ikke, hvorledes Forholdene udviklede sig for de to Byer, men der har jo nok været stadige Rivninger, og Thisted Borgere har sikkert nok vidst at våge over, at deres Rettigheder ikke blev krænkede uden dog at turde træde Hovsør Borgere for nær, skærmede som de var af deres Privilegium, der kom til at gælde for 10 År. Men da Tiden nærmer sig, at dette Tidsrum er forbi, blusser Striden op. Den nærmere Årsag synes at være den, at Thisted Borgere borttog nogle Sejl og Ror i Hovsør, med hvilken Ret og af hvilken Grund kendes ikke, og de blev derfor af Gabriel Gyldenstjerne²⁹) indstævnedes for Viborg Landsting. Han var efter Holger Rosekrans' Død bleven Lensmand over Ørum og gift med Kirsten Friis. Iøvrigt ejede han Gården Restrup i Sønderholm Sogn ved Ålborg, men er iøvrigt kendt for de mange Processer han førte, og hvoraf han tabte de fleste. Det synes, som om hans Klage over Thisted Borgere også hvilede på et noget spinkelt Grundlag, ti heller ikke her havde han Held med sig.

Sagen blev straks henvist til Thisted Byting, hvilket var den sædvanlige Fremgangsmåde, og her blev Borgerne frikendte, og det samme blev Tilfældet, da den kom for Landstinget; men på samme Tid søgte Thisted Borgere at få en Ende på Striden og indskyder deres Sag for Kongens og Rigens Råd, ”ifald de ikke måtte nyde det Privilegium, som Kong Frederik d. 1. havde givet”.

At Stillingen virkelig har været uklar, fremgår også af, at Kongen samme År nedsætter en Kommission³⁰) bestående af Rigsråd Jørgen Friis til Krastrup og 3 andre Adelsmænd, ”efter Borgmester, Råd og Menighed i Tysted havde haft deres Fuldmægtige hos Kongen og ladet tilkendegive, hvorledes deres By dagligen besværes med adskillige Tynger, og de ikke vide, om den skal være en frie Kjøbstad eller en Landsby, da skulle disse Commissarier forsamle sig i Tistet, granske og forfare al Lejligheden derom og siden taksere dennem for en årlig Byskat at give til Kongen og Kronen, ligesom andre Kjøbstæder, at de engang kunde komme til en endelig Ende dermed”.

Byen blev ved denne Lejlighed takseret til at svare en Byskat på 100 Mark danske og skulde være pligtig at underkaste sig ”al anden kongelig Tyng og Besværing”. Endelig ordnedes Forholdet til Hovsør, thi ”ved samme Granskning erfarede Kommissionen, at der på kort Tid siden på Hovsør en halv Mil nær Thisted var opbyggt 8 el. 10 Gårde og holdte for, at om Thisted skulde være Kjøbstad og give den årlige Byskat og kongelige Tyng, *da kunde det ikke være lideligt, Hovsør ved Magt at blive uden Thisted Byes store Trængsel og Fordærvelse*”. Dermed var Sejren vundet for Thisted og Hovsørs Skæbne beseglet, og da den Tid, for hvilken den har fået sine Rettigheder, er udløbet, synker den tilbage til sine gamle Forhold, selv om den langt ned i Tiden vedblev at have en ret betydelig Sejlads og vel også til Tider var en Slags Nødhavn for Thisted, der i så høj Grad måtte savne en virkelig Havn.

1545 stadfæstede Kong Kristian d. 3. Byens Privilegier, men forbeholdt sig Ret til ”samme at forandre og remedere, eftersom hans Majestæt med Rigens Råd kunde tykkes, sig og Rigets Indbyggere gavnligt at være”. Året efter lader Borgerne så deres Privilegier oplæse på Hassing Herreds Ting og rimeligvis også på Landsdelens øvrige Ting. Der blev således læst:

1. Kong Hanses Brev af 1505 til Viborg Borgere,
2. Kong Frederiks Brev af 1524, som gav Byen samme Rettigheder som Viborg,
3. Sammes Brev af 1528 og
4. Kristian d. 3. Beskærmelses- og Stadfæstelsesbrev af 1545. Var Byen således nu sikret sine Rettigheder, så måtte den også ligesom Landets øvrige Kjøbstæder døje ”den kongelige Tyngde og Besværing”, der efterhånden kunde blive temmelig besværlig at udrede.

²⁷ Danske Magasin, Tegn. 1535.

²⁸ Danske Atlas.

²⁹ Biografisk Lexikon.

³⁰ Danske Atlas.

Allerede 1542 blev det befalet Borgerne at være rede Mand af Hus med deres Rustning, Harnisk, Spyd, Rør og Armbrøst og andre Våben, når de derom blev tilsagte af Rigens Marsk³¹).

1543 fik de til Underhold 10 af Jakob von Norenbergs Knægte.

1545 betalte Byen 150 Dlr, i Stedet for de Udbuds Folk, som de skulde holde færdige til Rigens Tjeneste med gode Rør, Hellebarder, lange Spidse, Knægtes Harnisk og anden Rustning.

I April Måned 1546 opholdt Kong Kristian d. 3. sig i Thisted og fra dette Ophold foreligger to Kongebreve, daterede Thisted, der yderligere måtte befæste Borgernes Taknemmelighed over for Kongen³²).

Det første Brev angår Hillerslev Mark, som allerede Kong Hans havde tilladt Byen at bruge. I Brevet af 27. April hedder det i Anledning af, at Kongen skænker Borgerne Ejendommen til Byens Fædrift og Græsgang; ”de Stene, som Sandemænd have sat mellem Tysted Mark og samme Hyldersløf Mark, skulle optages og igen sættes vesten op til Skynderup Mark fra de to store jordfaste Stene og siden øster ud til den store Sten, der ligger næst norden for Bundaggers ”høfve”³³) og siden øster ad indtil den Sten, der stander i Hyldersløf Eng, eftersom Kong. Maj. nu selv personlig har ladet det udvise og afmærke³⁴). Dog skulle de og deres Efterkommere give deraf til Kronen 24 Mark dansk i god Mønt og yde dem til Rentemesteren i Nørjylland, når de udgive deres årlige Byskat; ligeledes skulle alle Riddersmænds Tjenere, som bo i forskrevne Tisted, skatte og holde Tynge med Rytterhold og Landsknægthold lige med andre Borgere der smstds, såfremt de vil nyde samme Privilegier med Sejlads og anden Købstadfrihed som Borgerne, hermed dog uforkrænket Adelens Landgilde og anden Rettighed, som hver er sin Husbond pligtig.”

Denne „Hyldersløf Mark”, senere kaldet Kronens Mark, er den Ejendom, der bedst er kendt under Navn af Kronborg, og som Thisted By først for få År siden afhændede.

Det andet Brev³⁵) angår et Rådhus, som den ny Købstad endnu manglede, og der hedder det, at for ”at vor Købstad Tysted så meget desbedre (kan) blive bygget og forbedret”, så har Kongen ”undt og givet vore Undersåtter os elskelige Borgmestre, Rådmænd og menige Borgere og Indbyggere i forn. Tysted et Gildehus liggende synden op til samme Tysteds Kirkegård, som Sognepræsten Herr Thomas nu iboer, og samme Gildehus med Husbygning og Gårdsrum i Længden, Viden og Bredden, som det i Begreb er, have nyde bruge og beholde til deres Bys Rådhus. Dertil med skulle samme vore Undersåtter må afbryde det ny Kapel, som stander der uden for Byen, og hvis Kalk Sten, Tømmer og anden Del, som findes på samme Kapel, det at må bortføre at bygge og forbedre samme deres Rådhus med”.

Året efter opnåede Byen endnu et Par Begunstigelser, idet et Brev af 26. Maj 1547³⁶) gav Tilladelse til, ”at de Markeder som hidtil ere holdte i vort og Kronens Closter Vestervigh på St. Hans Dag, Midsommer og S. Olafs Dag, herefter skulde holdes i vor Kjøbstad Thistedt”. I Brev af 6. December s. A,³⁷) fik Byen Tilladelse til at holde Torvedag hver Lørdag, hvortil Bønderne fra de omliggende Herreder skulde møde med deres Varer og ”igen fange til Kjøbs Humle, Salt, Stål og andre Varer”.

Nu er Byens Kamp for Tilværelsen afsluttet, men selv om dens Kår fremdeles var fattige og små, kunde den for Fremtiden føle sig tryk over for Medbejlere og arbejde for sin Fremgang og Trivsel; den havde fået Overtaget og beholdt det.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1924, side 9-24)

---

³¹ Danske Atlas.

³² Kancelliregistranter 1535-1550.

³³ ”høfve” må betyde Høj; endnu kendes fra Kronborgs Mark: Bundagers Høj.

³⁴ Den Dag i Dag findes langs Skellet mellem Thisted Markjorder og Hillerslev Sogn en Række jordfaste Sten, i alt 19.

---

³⁵ Danske Magazin IV, Tegn. 1549.

³⁶ Kancelliregistranter.

³⁷ Kancelliregistranter.